

Jaka jest skala udziału młodzieży w grach o charakterze hazardowym? Czy uległo zmniejszeniu zagrożenie uzależnieniem od hazardu? Czy konsumpcja napojów alkoholowych uległa zmianie? Czy rozpowszechnienie używania narkotyków wzrasta wśród młodzieży? Niniejszy artykuł próbuje odpowiedzieć na te pytania.

MŁODZIEŻ A GRY HAZARDOWE I SUBSTANCJE PSYCHOAKTYWNE

Artur Malczewski

Dział Badań, Monitorowania oraz Współpracy Międzynarodowej
Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom

Metodologia

Badanie na młodzieży zostało przeprowadzone przez Fundację CBOS i Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom (KCPU) pod koniec 2021 roku na losowej, ogólnopolskiej próbie (operat losowania – System Informacji Oświatowej) 80 szkół dziennych ponadpodstawowych wszystkich typów (licea ogólnokształcące, technika, szkoły branżowe). Część terenowa badania została zrealizowana w październiku i listopadzie 2021 roku (N=1531) wśród ostatnich klas szkół ponadpodstawowych (18-19 lat). Ankieta wypełniana była samodzielnie przez respondentów podczas jednej godziny lekcyjnej (badanie audytoryjne). Wyniki z 2021 roku zostały przedstawione na tle wcześniejszych pomiarów. Artykuł prezentuje wybrane części z raportu¹ opracowanego przez Fundację CBOS i KCPU. W pierwszej części zaprezentowany został udział młodzieży w grach o charakterze hazardowym,

a w drugiej używanie substancji psychoaktywnych, zarówno tych legalnych, jak i nielegalnych.

Rodzaj podejmowanej gry

W badaniu z 2021 roku znalazło się zagadnienie uczestnictwa młodzieży w grach o charakterze hazardowym². Według wyników badania zakres uczestnictwa młodzieży w poszczególnych grach na pieniądze wykazuje lekki trend spadkowy. Rezultat ten dotyczy zarówno graczy okazjonalnych, jak i grających regularnie. Na tle gier uwzględnionych w omawianym badaniu wyjątek stanowią gry na pieniądze w internecie. W tym przypadku odnotowujemy niewielki wzrost odsetka grających w stosunku do 2018 roku. Najpopularniejszą wśród młodzieży grą o charakterze hazardowym pozostaje Lotto. W tę grę regularnie grywa 22% badanych. Warto zwrócić uwagę, że pomimo generalnie dość niskiego na tle innych gier poziomu zainteresowania – relatywnie najwyższe odsetki

Tabela 1. Nakłady i wygrane deklarowane przez grających w czasie ostatnich 12 miesięcy.

Kwoty deklarowane przez grających jako nakłady na grę w czasie ostatnich 12 miesięcy		
	2018	2021
	średnia w zł	
Ogół grających	179	319
Chłopcy	263	432
Dziewczeta	68	168
Kwoty deklarowane przez grających jako wygrane w czasie ostatnich 12 miesięcy		
	2018	2021
	średnia w zł	
Ogół grających	299	466
Chłopcy	433	672
Dziewczeta	124	182

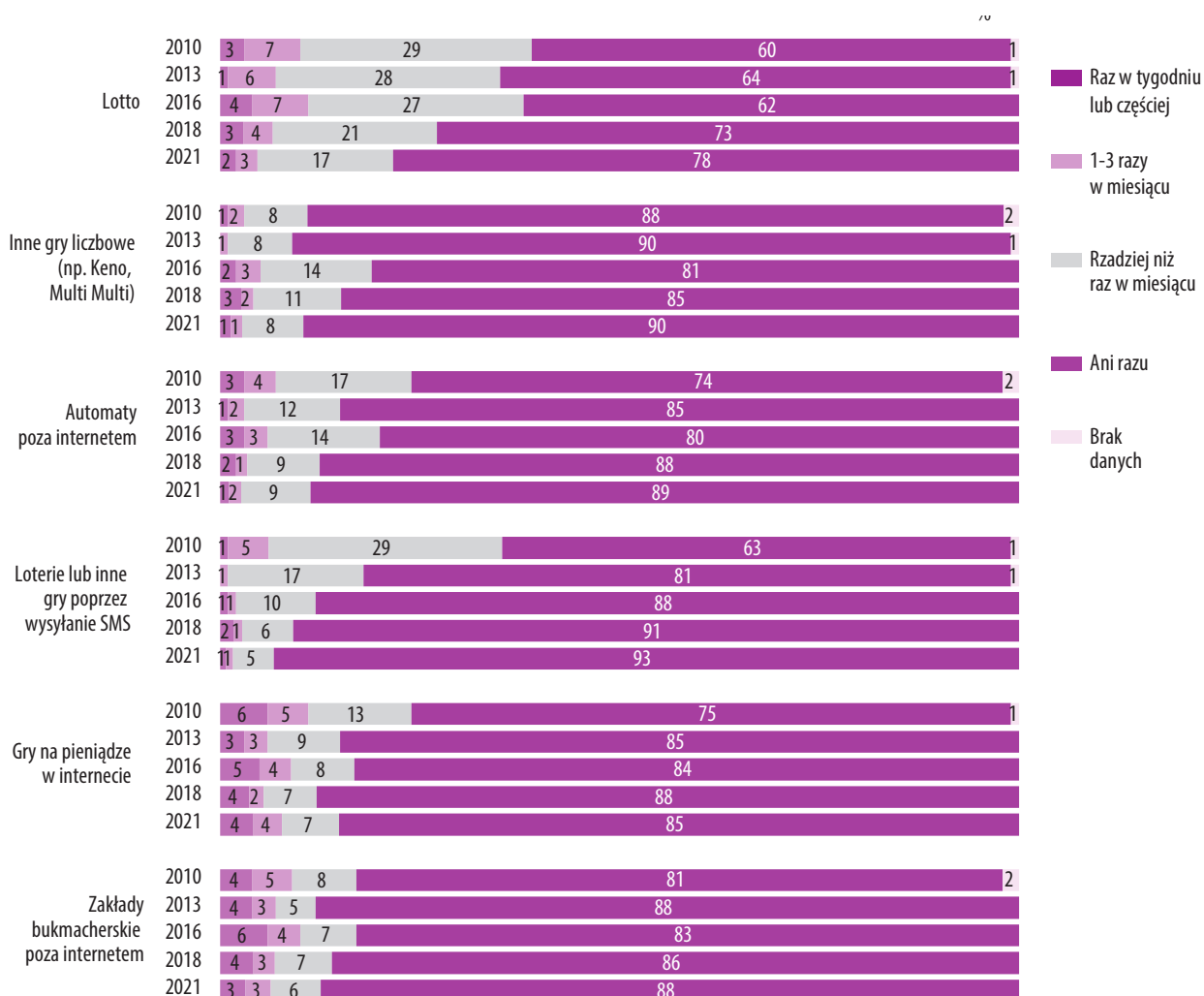
Źródło: Badania KBPN/KCPU.

deklaracji regularnej gry (co najmniej raz w tygodniu) notujemy w przypadku „twardego hazardu” – gier na pieniądze w internecie oraz zakładów bukmacherskich. Wyniki badania pokazały, że w stosunku do 2018 roku odsetek młodych ludzi grających w gry o charakterze hazardowym (niezależnie od deklarowanej częstości) zmalał w 2021 roku o 10 punktów procentowych (z 51% do 41%). Odbiło się to za sprawą graczy okazjonalnych, których odsetek zmniejszył się z 44% w 2018 roku do 34% w 2021 roku. Odsetek grających regularnie pozostał bez zmian, na poziomie 7%.

Dane wskazują, że najistotniejszym czynnikiem różnicującym udział młodzieży w grach na pieniądze jest płeć. W hazardzie zdecydowanie chętniej uczestniczą chłopcy niż dziewczęta – ogółem grę podejmuje (niezależnie od częstości) 51% chłopców i 34% dziewcząt, a co najmniej raz w tygodniu gra na pieniądze 12%

chłopców i jedynie 3% dziewcząt. Aktywnościami, w przypadku których różnica pomiędzy płciami jest szczególnie widoczna, są gry na pieniądze w internecie i naziemne zakłady bukmacherskie, zdecydowanie chętniej wybierane przez chłopców niż przez dziewczęta. Przynajmniej od czasu do czasu na pieniądze w internecie gra więcej niż co czwarty chłopak (27%), a zakłady bukmacherskie poza internetem zawiera co piąty (21%); w obu przypadkach tego rodzaju aktywność podejmuje jedynie 5% dziewcząt. Wyniki pozwalają sądzić, że wśród czynników skłaniających młodych ludzi do gry na pieniądze istotne znaczenie może mieć negatywna ocena własnych materialnych warunków życia. Osoby oceniające poziom życia swojej rodziny jako zły generalnie uprawiają hazard znacząco częściej niż żyjący – wedle własnej oceny – w dobrych lub średnich warunkach. Preferowane są przez nich gry

Wykres 1. Deklarowana częstość uczestnictwa w grach lub loteriach w ciągu ostatnich 12 miesięcy (%).

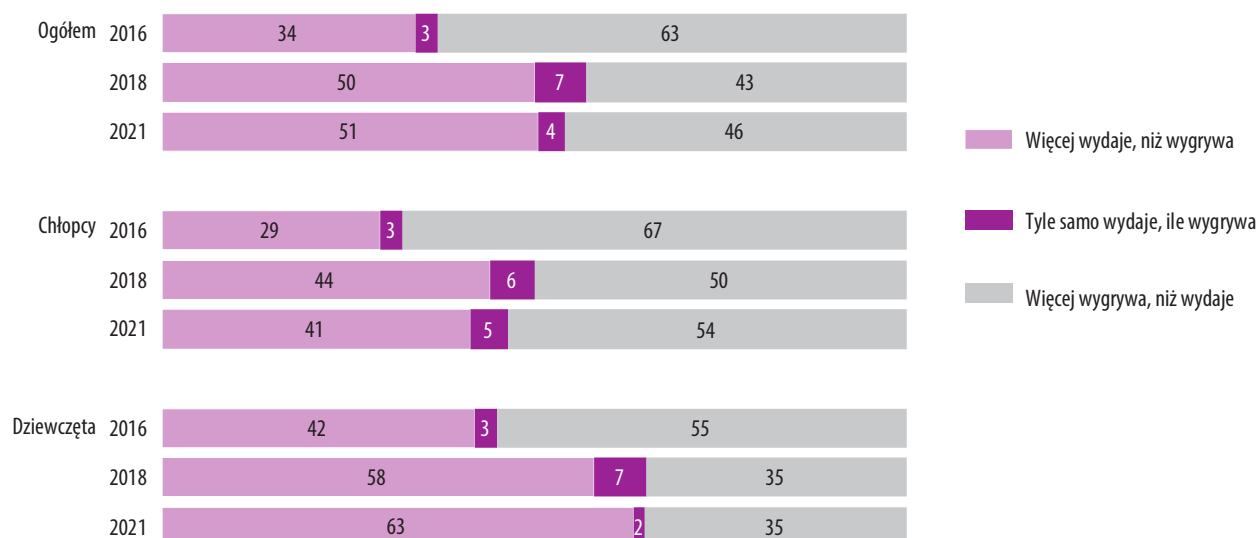
Źródło: Badania KBPN/KCPU.

na pieniądze w internecie – regularnie (przynajmniej raz w tygodniu) podejmuje tego rodzaju aktywność co ósmy młody człowiek spośród negatywnie oceniających poziom życia swojej rodziny (12%).

Ile młodzi wydają na gry o charakterze hazardowym?

Wśród ogółu badanych graczy przeciętny deklarowany koszt gry kształtuje się w 2021 roku na poziomie 319 zł, a średnia deklarowana wartość wygranej to 466 zł. Notowanemu spadkowi zainteresowania hazardem nie towarzyszy zatem obniżenie poziomu finansowego gry. Przeciwnie wyniki badania pokazują, że średnio młodzież wydaje na ten cel znacząco więcej niż w 2018 roku, więcej też – wedle własnych deklaracji – wygrywa. Podobnie jak w latach poprzednich, w porównaniu z dziewczętami grający chłopcy deklarują zarówno większe nakłady na grę, jak i wyższe zyski z hazardu. W stosunku do 2018 roku nie notujemy istotnych zmian w sposobie postrzegania opłacalności hazardu przez młodych graczy. Wśród ogółu grających opinie na ten temat są podzielone, choć przeważa nieco przekonanie o ujemnym bilansie gry – 51% badanych deklaruje niższą kwotę wygranych niż nakładów na grę, w przypadku 46% proporcje są odwrotne (w 2018 roku odpowiednio: 50% i 43%).

Wykres 2. Hazard – bilans nakładów i zysków na podstawie deklaracji badanych o kwotach wydawanych i wygrywanych (%).

Źródło: Badania KBPN/KCPU.

Zagrożenie uzależnieniem od hazardu

W badania z 2021 roku po raz kolejny zamieszczony został zestaw pytań składających na się na tzw. Kanadyjski Indeks Gier Hazardowych (CPGI)³, którego celem jest pomiar ryzyka uzależnienia od hazardu wśród osób grających w gry na pieniądze. Badani odpowiadali na 9 pytań, a odpowiedziom przypisywane były wartości punktowe, które następnie, po zliczeniu, interpretowano według schematu:

- 0 pkt: brak problemu z hazardem,
- 1–2 pkt: niski poziom ryzyka uzależnienia,
- 3–7 pkt: umiarkowany poziom ryzyka uzależnienia,
- 8–27 pkt: wysoki poziom ryzyka uzależnienia/problem z hazardem.

Pytania testowe zamieszczone w ankiecie wypełnianej przez uczniów dotyczyły poniższych kwestii:

Jak często w ciągu ostatnich 12 miesięcy:

1. zdarzało ci się zaryzykować na grę więcej, niż mogłeś(a)ś sobie na to pozwolić?
2. zdarzało się, że musiałeś(a)ś zwiększać stawkę, żeby uzyskać taką samą jak poprzednio przyjemność z gry?
3. zdarzało się, że wracałeś(a)ś do gry innego dnia z myślą, aby się odegrać?
4. zdarzało się, że pożyczasz(a)ś pieniądze lub sprzedawałeś(a)ś coś, aby mieć za co grać?

5. miała(a)ś poczucie, że gra jest dla Ciebie problemem?
6. odczuwała(a)ś stres, niepokój lub dolegliwości zdrowotne, których przyczyną mogła być gra?
7. ktoś krytykował Cię z powodu grania lub zarzucał, że masz problem z grą (bez względu na to, czy, Twoim zdaniem, miał rację, czy nie)?
8. zdarzało się, że Twoja gra była przyczyną kłopotów finansowych, Twoich lub/i Twoich najbliższych?
9. miała(a)ś poczucie winy z powodu grania lub w związku z tym, co robiła(a)ś w tym czasie?

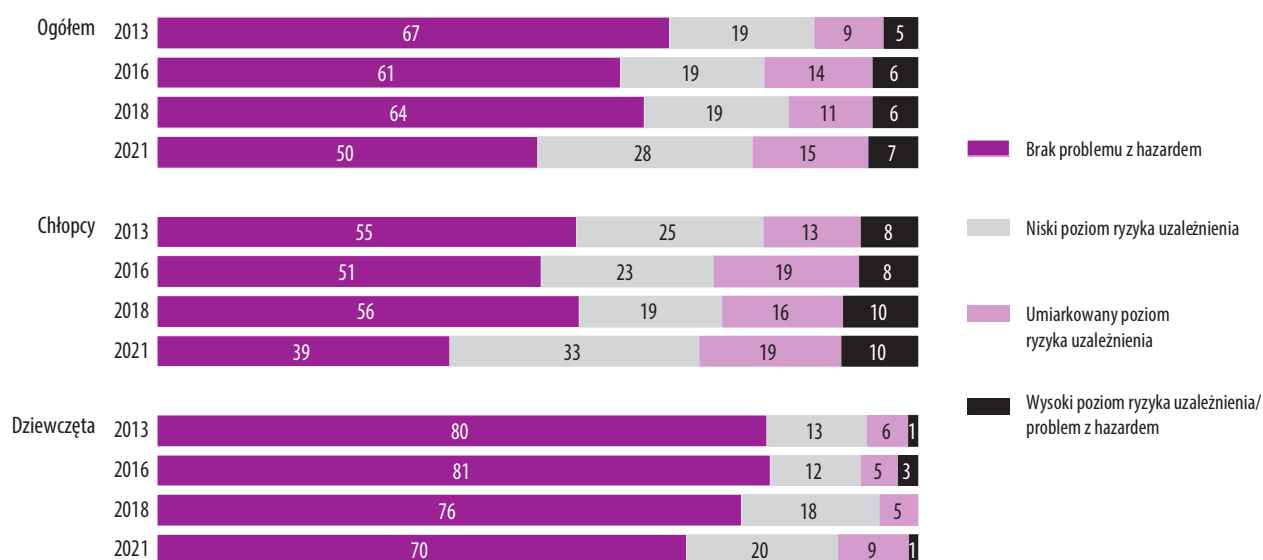
Odnotowany spadek zainteresowania młodzieży grami na pieniądze nie skutkuje zmniejszeniem zagrożenia uzależnieniem od hazardu, a rosnące nakłady na hazard korespondują z danymi odnoszącymi się do bezpieczeństwa gry. W stosunku do 2018 roku zmniejszyła się znacząco grupa grających bezpiecznie (o 14 punktów procentowych), przy jednoczesnym wzroście odsetka zagrożonych ryzykiem uzależnienia w stopniu umiarkowanym bądź wysokim (łącznie o 5 punktów procentowych). Obecnie wśród ogółu młodych graczy 7% to osoby poważnie zagrożone uzależnieniem od hazardu.

Podobnie jak w latach poprzednich, zagrożenie uzależnieniem od hazardu to przede wszystkim problem chłopców, a dane wskazują, iż korelacja z płcią ma

charakter postępujący. W stosunku do 2018 roku odsetek chłopców grających bezpiecznie zmniejszył się z 56% do 39%; wprowadzie grupa zdradzających symptomy wysokiego ryzyka uzależnienia pozostaje na stałym poziomie (10%), nastąpił jednak znaczący wzrost odsetka chłopców grających ryzykownie w stopniu umiarkowanym bądź niskim (łącznie o 17 punktów procentowych w stosunku do 2018 roku). Wśród dziewcząt zdecydowana większość (70%) gra bezpiecznie, należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że obecny pomiar jest drugim z kolei, w którym notujemy wzrost odsetka dziewcząt grających ryzykownie: umiarkowany/wysoki poziom ryzyka uzależnienia dotyczy obecnie 10% grających dziewcząt, co oznacza wzrost o 100% w stosunku do 2018 roku.

Młodych ludzi zagrożonych uzależnieniem od hazardu znajdujemy przede wszystkim wśród uczniów szkół branżowych – umiarkowany bądź wysoki poziom ryzyka dotyczy tam w sumie 35% grających uczniów. Symptomy problemowego grania częściej niż przeciętnie zdradzają młodzi gracze mieszkający na wsiach i w najmniejszych miastach (po 24%). Ryzyku uzależnienia od hazardu sprzyja negatywna ocena materialnych warunków życia i mieszkanie bez rodziców.

Wykres 3. Ryzyko uzależnienia od hazardu wśród osób grających na pieniądze (%).

Źródło: Badania KBPN/KCPU.

Palenie papierosów przez młodzież

Badania realizowane w latach 1992–2003 wskazywały na stopniowy wzrost odsetka uczniów regularnie palących papierosy (z 23% do 31%), jednak w roku 2008 odnotowaliśmy spadek w tym zakresie (do 22%). Obecnie możemy mówić o lekkim wzroście wartości tego wskaźnika względem poprzedniego badania – w 2021 roku regularne palenie deklarowało 20% badanych. Od 2010 roku odsetek niepalących utrzymuje się na podobnym poziomie – około 60%. Liczba osób palących w wyjątkowych sytuacjach zmniejszyła się od poprzedniego pomiaru z 21% do 19%.

W najnowszym sondażu niepalenie zadeklarowało 61% dziewcząt (tyle samo co w 2018 roku) i podobny odsetek chłopców – 62% (w 2018 roku – 59%). W roku 2021, podobnie jak w 2018, niepalącą młodzież stanowili najczęściej uczniowie liceów ogólnokształcących (64% – publicznych oraz 66% – prywatnych). Najmniejsze odsetki niepalących odnotowano wśród uczniów szkół branżowych – 54% (w 2018 roku – 50%). W badaniu z 2021 roku spośród uczniów uważających sytuację materialną swojej rodziny za dobrą, nie paliło 62%, a spośród tych, którzy określili warunki materialne w rodzinie jako złe – 53%. Wśród badanych, których ojcowie posiadają wykształcenie podstawowe, nie paliło 57%, a w przypadku wyższego wykształcenia ojca odsetek ten wyniósł 65%. Najwięcej niepalących uczniów odnotowano w rodzinach, gdzie rodzice posiadali wykształcenie zasadnicze zawodowe – 64%. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, trudno uchwycić wyraźne różnice. Odsetek niepalących był największy na wsi – 63%, a najmniejszy w miastach poniżej 20 tys., a także tych liczących 500 tys. i więcej mieszkańców (po 58% w obu typach miast).

Osoby mieszkające z obojgiem rodziców częściej deklarowały niepalenie (63%) niż osoby mieszkające z jednym

rodzicem (52%). Na wskaźniki związane z paleniem papierosów wpływ ma uczestnictwo w praktykach religijnych. Im silniejsze zaangażowanie religijne, tym więcej niepalących, a mniej regularnych palaczy. Wpływ tego czynnika na zachowania młodzieży odnotowano we wszystkich dotychczasowych badaniach. Wśród tych, którzy w ostatnim sondażu deklarowali, że uczestniczą w praktykach religijnych raz w tygodniu, osoby niepalące stanowią 75%, a wśród w ogóle niebiorących w nich udziału – 55%. Najmniej niepalących jest wśród uczniów głęboko wierzących (72%), wśród niewierzących pali 50%. Po papierosy rzadziej sięgają uczniowie otrzymujący bardzo dobre oceny – 23%. Połowa uczniów mających niskie oceny (49%) przyznała się do palenia papierosów.

Picie alkoholu przez młodzież

W badaniu przeprowadzonym w roku 2021, podobnie jak we wcześniejszych pomiarach, napoje alkoholowe okazały się najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej, po którą sięgano częściej niż po papierosy czy narkotyki.

W ciągu miesiąca poprzedzającego badanie w 2021 roku 66% (74% w 2018 roku) uczniów przynajmniej raz piło piwo, 62% (tak samo jak w roku 2018) – wódkę i inne mocne alkohole, a 37% (43% w 2018 roku) – wino. W porównaniu z poprzednim pomiarem nastąpił spadek wskaźników dotyczących picia piwa oraz wina. Częstość picia wymienionych trzech grup alkoholi w poszczególnych latach ilustruje poniższa tabela.

Upijanie się młodzieży

Z najnowszego pomiaru z 2021 roku wynika, że co najmniej raz w ciągu miesiąca przed badaniem upiło się 43% uczniów (w 2018 roku – 44%). Odsetek badanych, którym zdarzyło się to co najmniej trzykrotnie,

Tabela 2. Czy palisz papierosy?

Czy palisz papierosy?	1992	1994	1996	1999	2003	2008	2010	2013	2016	2018	2021
	w procentach										
Tak, regularnie	23	27	25	30	31	22	23	21	21	18	20
Tak, ale tylko w wyjątkowych sytuacjach	18	15	15	17	18	16	17	21	20	21	19
Nie	59	58	60	54	50	62	59	58	59	60	61

Źródło: Badania statutowe CBOS: 1992, 1994, 1996; badanie IPiN 1999; badania KBPN/KCPU: 2003–2021.

Tabela 3. Ile razy w ciągu ostatniego miesiąca piłę(a)ś piwo, wino lub wódkę?

Czy w ciągu ostatniego miesiąca piłę(a)ś piwo, wino lub wódkę?	1992	1994	1996	1999	2003	2008	2010	2013	2016	2018	2021
	w procentach										
Piwo											
Ani razu	47	40	31	25	15	22	24	27	28	23	34
1 raz	8	10	11	13	10	10	9	10	13	11	13
2–3 razy	11	18	18	22	22	23	21	23	23	23	22
4–5 razy	7	10	14	14	15	14	15	16	14	15	12
6 razy i więcej	10	18	23	20	24	25	26	22	21	22	19
Tak, bez podania ile razy	13	3	2	2	5	3	3	1	0	0	0
Wino											
Ani razu	59	59	67	75	44	67	67	65	59	53	63
1 raz	16	17	14	12	12	13	15	17	17	18	15
2–3 razy	11	15	13	7	10	10	11	12	16	17	15
4–5 razy	3	4	3	3	4	3	3	4	5	5	4
6 razy i więcej	2	4	3	2	4	2	2	2	3	3	3
Tak, bez podania ile razy	6	1	1	1	2	1	0	0	0	0	0
Wódka											
Ani razu	69	53	53	54	29	42	37	33	37	37	39
1 raz	10	18	17	17	17	19	20	21	20	20	17
2–3 razy	7	15	16	16	21	20	22	27	26	23	25
4–5 razy	3	7	6	5	7	8	10	12	10	10	11
6 razy i więcej	2	5	6	5	6	6	7	7	7	8	9
Tak, bez podania ile razy	6	2	1	3	2	1	2	1	0	0	0

Źródło: Badania statutowe CBOS: 1992, 1994, 1996; badanie IPiN 1999; badania KBPN/KCPU: 2003–2021.

wyniósł 13% (tyle samo co w 2018 roku). Do upicia się częściej przyznawali się chłopcy (47%) niż dziewczęta (39%). W roku 2021 upijanie się najczęściej deklarowali uczniowie szkół branżowych (54%). Widoczne jest zróżnicowanie w zależności od statusu ucznia. Upijali się więcej uczniów słabych (dwójkowych i trójkowych – 50%) niż tych z lepszymi ocenami (czwórkowi – 39%, piątkowi i szóstkowi – 31%). W ostatnim badaniu nie stwierdzono związku między wykształceniem rodziców a upijaniem się ich dzieci. W grupie młodzieży z rodzin uboższych w ciągu miesiąca przed badaniem upiło się 47% uczniów, natomiast wśród badanych deklarujących średnią i dobrą sytuację materialną – 42%. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, największe odsetki odnotowano w miastach liczących

powyżej 500 tys. mieszkańców – 54%. Na opisywane zachowania wpływ mają postawy religijne młodzieży. Wśród badanych, którzy uczestniczą w praktykach religijnych raz w tygodniu, w miesiącu poprzedzającym sondaż upiło się 35%, a w grupie osób w ogóle w nich nieuczestniczących – 46%.

Używanie narkotyków w ciągu ostatniego roku

Uczniowie pytani byli o własne doświadczenia związane z używaniem narkotyków, a następnie, jeśli ich używali, proszeni byli o ich wymienienie. W roku 2008 po raz pierwszy mieli wskazać używane substancje psychoaktywne wymienione w ankiecie, wśród których

Tabela 4. Czy w ciągu ostatniego roku używałeś(aś) narkotyków, środków odurzających?

Czy w ciągu ostatniego roku używałeś(aś) narkotyków, środków odurzających?	1992	1994	1996	1999	2003	2008	2010	2013	2016	2018	2021
	w procentach										
Tak	5	10	10	18	24	15	16	18	17	16	13
Nie	95	90	90	82	76	85	84	82	82	83	87

Źródło: Badania statutowe CBOS: 1992, 1994, 1996; badanie IPiN 1999; badania KBPN: 2003–2021.

Tabela 5. Używanie substancji psychoaktywnych.

		Nie, nigdy					Kiedykolwiek w życiu					Tak											
		2008	2010	2013	2016	2021	2008	2010	2013	2016	2021	2008	2010	2013	2016	2021							
w procentach																							
Marihuana lub haszysz																							
69,1	63,0	59,3	57,2	61,1	63,0	30,5	35,7	40,2	42,0	37,5	16,4	18,0	23,0	21,0	20,2	19,4	7,3	7,7	9,0	9,9	9,3	9,8	
Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza																							
77,9	78,4	79,6	80,2	76,6	78,4	21,8	19,9	19,7	18,6	22,0	20,4	11,2	9,6	11,0	9,2	13,7	11,0	4,7	3,8	5,1	4,4	6,3	5,4
Amfetamina																							
90,6	91,0	92,1	92,0	92,0	93,0	9,0	6,8	6,9	7,2	5,9	6,0	3,7	3,0	3,4	3,3	3,2	3,1	1,1	1,5	1,7	1,4	1,3	1,7
Ecstasy																							
94,3	94,8	96,7	95,3	94,3	95,2	5,5	3,5	2,6	3,9	4,2	3,8	3,0	1,4	1,4	1,9	1,8	1,8	1,1	0,8	1,0	0,9	1,1	0,9
Substancje wziewne																							
96,8	95,3	96,5	96,5	94,8	95,8	2,9	2,8	2,8	2,8	3,8	3,1	1,0	0,7	0,7	1,2	1,8	0,9	0,6	0,5	0,5	0,8	1,1	0,9
LSD lub inne halucynogenne (od 2013 r. razem z grzybami halucynogennymi)																							
97,5	94,9	95,1	94,9	94,2	95,5	2,3	3,3	4,4	4,3	4,4	3,5	1,3	1,4	1,8	2,2	2,2	1,5	0,5	0,7	1,1	1,1	1,2	0,5
Grzyby halucynogenne																							
96,1	94,7	-	-	-	-	3,6	3,4	-	-	-	-	2,0	1,4	-	-	-	-	1,1	0,6	-	-	-	-
Kokaina (od 2013 r. razem z crackiem)																							
97,5	94,8	96	95,4	94,9	95,7	2,2	2,3	3,5	3,4	3,7	3,4	1,1	0,7	1,9	1,6	2,1	1,6	0,6	0,6	1,1	1,0	1,2	0,7
Crack																							
98,6	95,8	-	-	-	-	1,2	2,3	-	-	-	-	0,5	0,6	-	-	-	-	0,4	0,5	-	-	-	-
Relevin (nie istniejąca substancja dodawana do badania w celu weryfikacji wiarygodności odpowiedzi uczniów)																							
99,1	96,7	98,5	97,1	97,0	98,0	0,8	1,4	1,0	1,7	1,6	1,6	0,4	0,4	0,4	0,7	1,1	0,6	0,3	0,3	0,2	0,6	0,9	0,4
Heroina																							
98,5	96,3	97,9	96,9	96,8	97,8	1,3	1,9	1,6	1,9	1,8	1,2	0,6	0,8	1,0	0,7	1,2	0,5	0,1	0,5	0,7	0,7	1,0	0,4
Leki przeciwkaszlowe lub na przeziębienie przyjmowane w celu odurzenia się																							
96,5	93,6	95,3	94,3	95,0	94,3	3,2	4,7	4,2	4,9	3,8	4,7	1,9	2,2	2,1	1,9	1,7	2,0	0,9	1,1	1,0	1,2	1,1	1,0
„Dopalacze” („legal highs” czyli nowe substancje psychoaktywne)																							
96,4	86,8	94,3	95,6	96,0	97,4	3,5	11,4	5,2	3,6	2,6	1,6	2,6	7,2	2,0	1,1	1,5	0,3	1,5	1,1	1,0	0,7	0,7	0,3
Dekstrometorfan (DXM)																							
98,8	97,0	98,1	97,0	96,8	96,8	1,0	1,3	1,4	1,8	1,6	1,5	0,6	0,4	0,8	0,8	0,9	0,5	0,5	0,2	0,1	0,6	0,5	0,2
Sterydy anaboliczne																							
96,4	95,2	97,1	95,7	96,3	96,3	3,4	2,9	2,2	2,9	2,2	1,3	1,9	0,9	1,2	1,5	1,3	0,6	0,7	0,5	0,7	1,3	0,9	0,3
Mefedron																							
-	-	-	-	-	94,6	-	-	-	-	-	4,4	-	-	-	-	-	2,1	-	-	-	-	-	1,4

Źródło: Badania KBPN/KCPU. W zestawieniu nie uwzględniono braków danych.

były również „dopalacze”. Ponadto odpowiadali na pytanie o kontakt z substancjami psychoaktywnymi: w ciągu 30 dni przed badaniem – co jest wskaźnikiem używania bieżącego (ang. *current use*); w ciągu ostatnich 12 miesięcy – jako wskaźnika używania aktualnego (ang. *recent use*); oraz kiedykolwiek w życiu – co jest wskaźnikiem eksperymentowania z narkotykami (ang. *lifetime experience*).

Taki sposób zadawania pytań pozwala na dokładne określenie poziomu powszechności używania narkotyków. Ponadto poprzez zamieszczenie w ankiecie listy substancji zdefiniowany został termin „narkotyki”. Porównanie odpowiedzi na oba pytania stanowi materiał do pogłębionych analiz. W przypadku pytania z listą substancji odsetki uczniów deklarujących zażywanie narkotyków są wyższe niż wtedy, gdy proszono ich o wymienienie jakiegokolwiek narkotyku. Wynika to z faktu, że badani mogli wymienić tylko trzy substancje spośród tych, których używali.

W latach 1992–2003 odsetek uczniów, którzy używali narkotyków w ciągu ostatniego roku przed badaniem, systematycznie rósł (z 5% do 24%). W 2008 roku zmniejszył się do 15%, ale w kolejnych badaniach obserwowaliśmy niewielkie jego wzrosty. Od 2016 roku rozpoczął się trend spadkowy, który potwierdzają ostatnie wyniki – 13% odpowiedzi twierdzących.

Rozpowszechnienie używania narkotyków

Pod ogólną nazwą „narkotyki” kryje się wiele substancji o różnorodnym działaniu – od stymulującego do uspokajającego. Począwszy od 2008 roku w kwestionariuszu zamieszczono pytania dotyczące używania przez młodzież poszczególnych narkotyków. Respondenci zostali poproszeni o zaznaczanie właściwej odpowiedzi na pytanie, czy używali wymienionego narkotyku „w ciągu ostatnich 30 dni”, „w ciągu ostatnich 12 miesięcy” lub „kiedykolwiek w życiu”. Osoby, które deklaryowały używanie narkotyków „w ciągu ostatnich 30 dni”, były klasyfikowane równocześnie do kategorii używających narkotyków „w ciągu ostatnich 12 miesięcy” i „kiedykolwiek w życiu”. Z tego powodu odsetków odpowiedzi na te pytania nie można sumować. Rozkłady odpowiedzi zaprezentowane są w tabeli 5. W badaniu w 2013 roku wprowadzono drobne zmiany, mające na celu uproszczenie narzędzia badawczego – kokainę i crack połączono w jedną grupę, podobnie LSD i grzyby halucynogenne, skracając w ten sposób listę wielu substancji, które wymienione były w ankiecie wypełnianej przez respondentów. Najczęściej zażywane przez uczniów były marihuana i haszysz. Do przyjmowania ich „kiedykolwiek

Tabela 6. Ile razy (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać kiedykolwiek, któregoś z podanych środków?

Substancje psychoaktywne	Ile razy (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać kiedykolwiek, któregoś z podanych niżej środków?									
	Nie używa(a)m		1–2 razy		3–9 razy		10–39 razy		40 razy lub więcej	
	2018	2021	2018	2021	2018	2021	2018	2021	2018	2021
	w procentach									
Marihuana, haszysz	60,8	63,8	11,8	11,0	13,0	11,5	6,8	6,2	5,7	6,2
Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	80,4	81,8	9,9	8,2	4,2	4,4	2,4	2,9	1,2	1,1
Amfetamina	92,7	94,2	2,2	1,4	1,5	1,2	0,8	0,5	0,8	1,1
LSD lub grzyby halucynogenne i inne halucynogeny	95,2	95,7	1,4	1,3	0,8	0,9	0,3	0,4	0,4	0,3
Kokaina, crack	95,5	96,0	1,0	1,3	0,8	0,7	0,3	0,5	0,4	0,4
Leki przeciwkaszlowe przyjmowane w celu odurzania się	95,2	94,6	3,5	2,1	0,9	1,2	0,1	0,3	0,2	0,4
Substancje chemiczne (np. klej, aerozol) używane w celu odurzania się	96,0	96,3	0,9	0,8	0,7	0,5	0,2	0,5	0,4	0,3

Źródło: Badania KBPN/KCPU.

w życiu” przyznało się w 2021 roku 36% badanych, co oznacza spadek (o 6 punktów procentowych) w stosunku do rekordowego roku 2016. W ciągu 12 miesięcy poprzedzających ostatni pomiar marihuany lub haszysz zażywał co piąty uczeń (19%, w 2018 roku – 20%), a w ciągu ostatnich 30 dni – co dziesiąty (10%, w 2018 roku – 9%). Zażywanie leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza kiedykolwiek w życiu zadeklarował co piąty uczeń (20%, w 2018 roku – 22%), w ciągu ostatnich 12 miesięcy – blisko co dziesiąty badany (11%, w 2018 roku – 14%), a w ciągu ostatnich 30 dni – niemal co dwudziesty (5%, 6% w 2018 roku). W przypadku używania leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza odnotowano spadek używania. Po marihuanie i haszyszu najbardziej rozpowszechnioną nielegalną substancją jest amfetamina. W roku 2021 do eksperymentów z tą substancją przyznało się 6% uczniów. W ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie amfetaminę zażywało 3%, a w ciągu ostatnich 30 dni – 2%. Odsetek badanych, którzy sięgali po ecstasy, wyniósł 4%, w ciągu ostatniego roku – 2%, a w ciągu ostatniego miesiąca – 1%.

Uczniowie pytani byli również o to, ile razy zażywali wymienione w ankiecie substancje. Najczęściej przyjmowanymi narkotykami były marihuana lub haszysz. Raz lub dwa razy w życiu używało ich 11% uczniów, 3–9 razy – 12% badanych, 10–39 razy – 6%, a więcej niż 40 razy – 6%. Wskaźniki częstości używania marihuany i haszysz są podobne jak w roku 2018. Odsetek osób, które zadeklarowały, że nie używały tych dwóch substancji, zwiększył się z 61% do 64%.

Skala używania „dopalaczy”

W przypadku „dopalaczy” (nowych substancji psychoaktywnych) odnotowujemy spadek używania tych substancji. Odsetek badanych, którzy z nimi eksperymentowali, wyniósł 2,6%. W ciągu ostatniego roku oraz miesiąca poprzedzającego badanie „dopalaczy” używało po 0,3% uczniów. Są to najniższe wskaźniki od początku prowadzenia naszych badań – to jest od roku 2008.

W 2021 roku do bloku pytań o poszczególne substancje psychoaktywne po raz pierwszy dodano pytanie o mefedron, który jest nową substancją psychoak-

tywną o działaniu stymulującym, zdelegalizowaną w 2010 roku. Do używania kiedykolwiek w życiu mefedronu przyznało się 4,4% respondentów, w ciągu ostatniego roku przed badaniem 2,1%, a w ciągu ostatnich 30 dni – 1,4%. O „dopalaczach” słyszało 62% badanych w 2021 roku (64% w roku 2018). Kolejną kwestią poruszoną w badaniu było kupowanie „dopalaczy”. Według najnowszego badania 1,1% (1,3% w 2018 roku) respondentów kupowało je w sklepach stacjonarnych. Z polskiego sklepu internetowego korzystało 2,3% (1,4% w 2018 roku) uczniów, a ze sklepu zagranicznego – 2,2% (1,4% w 2018 w roku). Podobny odsetek badanych korzystał z ukrytych giełd internetowych, tzw. kryptomarketów – 2,3% (1,8% w roku 2018).

Podsumowanie

Odnotowany spadek zainteresowania młodzieży grami na pieniądze nie skutkuje zmniejszeniem zagrożenia uzależnieniem od hazardu. Według badania z 2021 roku wśród ogółu młodych graczy 7% to osoby poważnie zagrożone uzależnieniem od hazardu. Warto zwrócić uwagę, że prezentowane badanie zostało przeprowadzone pod koniec 2021 roku, w efekcie mamy obraz używania substancji psychoaktywnych przez młodzież w trakcie pandemii COVID-19. Na podstawie pomiaru z 2021 roku nie odnotowano wzrostu używania substancji psychoaktywnych w trakcie pandemii, a w przypadku piwa, wina i narkotyków odnotowano zmniejszenie się skali używania. Dane dotyczące „dopalaczy” także wskazują na pozytywne tendencje, które już wcześniej pokazywały badania ESPAD, które jednak realizowano na trochę młodszych rocznikach (15-16 lat oraz 17-18 lat). Następane badania pokażą, czy jest to efekt pandemii COVID-19, czy nowy trend dotyczący sięgania po substancje psychoaktywne.

Przypisy

- ¹ Raport jest dostępny na stronie: <https://www.cinn.gov.pl/portal?id=166545>.
- ² Część artykułu dotycząca gier o charakterze hazardowym stanowi skrót rozdziału z raportu „Młodzież 2021”, przygotowanego przez Magdalenę Gwiazdę pt. „Uczestnictwo w grach o charakterze hazardowym”.
- ³ Wersja testu klinicznego dostosowana do specyfiki badania ilościowego.